

Opus magnum, 9. 10. 2015–10. 1. 2016,
vernisaž ve čtvrtek 8. října v 18.30

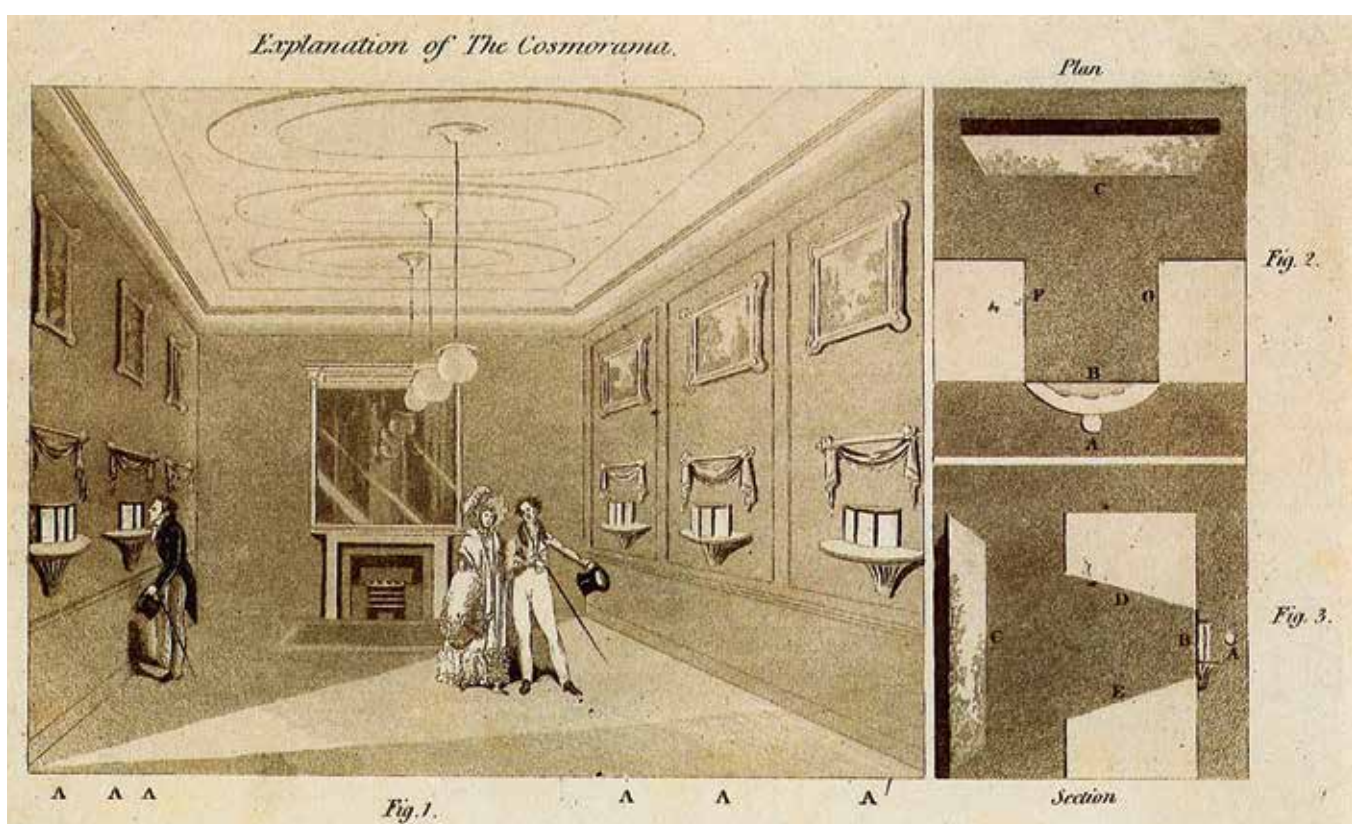
Panorama,¹ diorama,² pleorama³ nebo cosmorama⁴ jsou působivé názvy obrazových atrakcí, které k lidem naší doby hovoří již poněkud nesrozumitelným jazykem 18. a 19. století. Spojuje se v nich zvědavost exaktní vědy s až romantickou touhou zhlédnout cizokrajná města a krajiny ve velkorysých iluzivních výstavních projektech, aniž by bylo nutné cestovat stovky nebo tisíce kilometrů daleko. Původem většinou z Velké Británie a Francie se rozšířila do německých zemí, do Rakouského císařství a dále na východ.⁵ Podle náročnosti provedení se dělí do několika kategorií od náročného kruhového panoramatu až po menší podniky typu cosmoramatu, protože ne každému podnikateli se vyplatilo investovat do stavby nákladné kruhové arény. V Rakouském císařství taková stála např. pouze ve Vídni. Naopak s cosmoramatem bylo možné bez větších nákladů cestovat po celém světě. Do Rakouského císařství a Čech začali putovat kočující umělci na začátku 19. století. Prvním významnějším podnikatelským záměrem byla akce Williama Bartona, pro něhož rozměrné panorama Vídně vytvořili Lorenz Janscha a Karel Postl v roce 1803.⁶ Mnohdy byly vystavovány a inscenovány dobové aktuality jako výbuch Vesuvu nebo požár Moskvy s Napoleonovým útokem. Angličtí malíři běžně podnikali turné po kontinentu, podobně jako např. odjížděli italští výtvarníci do Londýna s vedutou Říma. V Čechách zaujal především Benáčan Antonio Sacchetti, který v Praze pracoval jako malíř architektonických dekorací Stavovského divadla. Sacchettiho práce budily velký ohlas, podobně jako panoramata a dioramata slavného berlínského architekta Karla Friedricha Schinkela, jehož proslulé panorama Palerma Sacchetti důvěrně znal. Je zřejmé, že zájem rezonoval s obrovskou popularitou tehdejší vedutistiky a často docházelo k vzájemnému propojení. Analogicky bylo pro

zahraniční publikum atraktivní zobrazení tajemné Prahy, vzbu-
zující různé historické asociace. Jedno z takových namaloval Carl
Thieme (1816–1884), zdatný řemeslný umělec balancující na hranici
kategorií vysokého a nízkého umění.

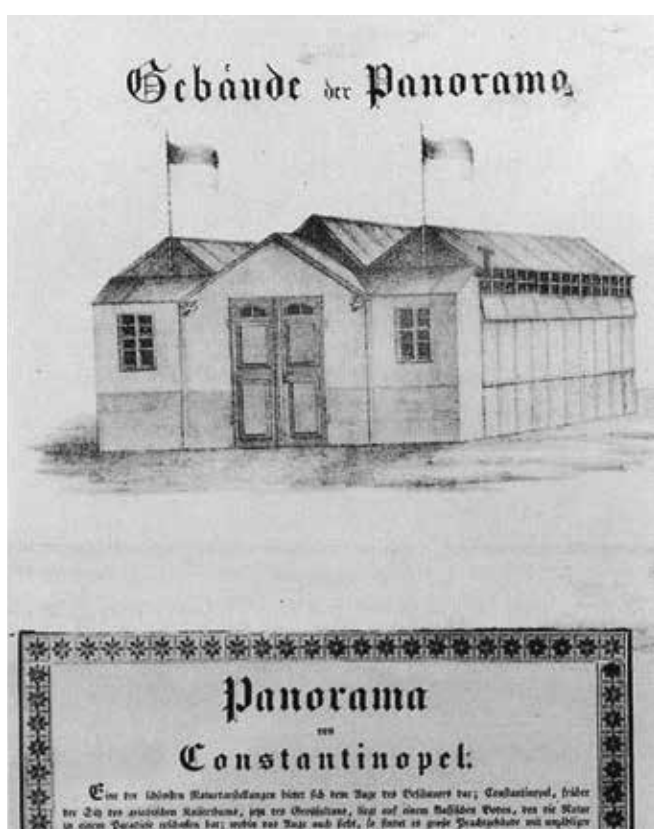
Již jeho otec J. F. Gottlieb Thieme projížděl ve 20. letech Evropou
jako loutkoherec se svým *Théâtre pittoresque*. K tomu vystavoval
perspektivní pohledy světových měst nebo krajiny, jež často oz-
vlášťňoval zvukovými efekty. Publikum lákal na obrazy bitev, bou-
řek nebo lovů.⁷ Dříve než se Carl Thieme osamostatnil, vytvářel pro
tyto spektakly malovaná pozadí. V literatuře jsou zaznamenány po-
hledy na Řím, Akropolis v Athénách, Berlín, Konstantinopol nebo
Hamburk po požáru v roce 1842. Bohužel o Carlu Thieme není nic
dalšího známo. Je možné, že je identický se zakladatelem porcelán-
ky v saských Pottschappel u Drážďan.

Thieme si jako předlohu zvolil oceloryt podle kresby Vincence
Morstadta, převedené norimberským rytcem Friedrichem Geisslerem.⁸ Jeho cosmorama zobrazuje Staré Město, Nové Město, Malou
Stranu a Hradčany, které jsou zachyceny z Letné od bastionu sv.
Máří Magdalény. Kromě velkorysosti, s níž je malována, nás veduta
zaujme četnými topografickými detaily. Můžeme na ní vidět bieder-
meiskou Prahu a sledovat zábavu Pražanů v Lidové zahradě (dnes
Chotkovy sady). Od Morstadtovy předlohy se liší zvláště jinak
provedenou figurální stafáží oblečenou podle nejlepší biedermeier-
ské módy. Mezi procházející lid Thieme stylově zakomponoval i muže
s kukátkem, předchůdcem všech podobných obrazových atrakcí.

Dnes nevíme, zda Carl Thieme do Čech s vedutou Prahy někdy zaví-
tal. Patrně nikoliv: jeho signatura totiž očividně představuje hrubé
porušení autorských práv, pokud se ovšem nedomluvil s autorem

Neznámý autor, Vysvětlení cosmoramatu z La Belle Assemblée, 1821, akvatinta, papír, 14 × 22 cm, London, Guildhall Library, Corporation of London Bridgeman Art Library, GHL 56515. Názornou představu o tom, jak bylo cosmorama adjustováno, nabízí vzácně dochovaný pohled do nového objektu londýnského cosmoramatu na Regent Street 209. Před vedutami byly příčky se zvěšovacími skly, přes která si je diváci prohlíželi.

Detail reklamního letáku Carla Thiemeho s vyobrazením boudy, v níž svůj spektakl provozoval, 1835, litografie, celek 60 × 25 cm, Wiener Stadt und Landesbibliothek D 64 522.

a nakladatelem. Na rozdíl od něj Prahu navštívil s nepříliš velkým
úspěchem jeho otec. Antonínu Novotnému se podařilo dohledat
ohlasy na Thiemeho návštěvu v roce 1835, kdy získal licenci na dva
měsíce v tradičním místě obdobných spektaklů na dnešním náměstí
Republiky. Novotného rešerše nám dává představu, jak mohla vypa-
dat expozice Carla Thiemeho. „*Jeho atrakce nezapřou stopy třicetile-
tého kočování, jsou stopy těchto dlouhých let na nich více než patrný.
Ve vnitřku holých, mechem utěsněných stěn to pod špinavou plátěnou
střechou bouřivá jako v sopce. Předvádí-li Thieme bitvu, což se vlast-
ně pozná jedině podle slov programu, připravuje diváky nekonečnou
střelbou, třeskem bubnů a polnic o sluch. Scéna, uzavíraná odřenou
oponou, mizí v dýmu explozí a celé představení šmíry má jedinou
metru do čtvrtce, také nelze mluvití dobře, neboť např. noční krajina
švýcarská či město Jerusalems působí směšně nebo vzhledem k posvá-
tnosti námětu urážlivě. Thieme počítal, že se v Praze zdrží přes zimu,
jinak by ve své boudě sotva byl stavěl topeniště pro dřevěné uhlí. Když
ale kritiky dopadly špatně, odejel, tím spíše, poněvaď i magistrát mu
nakázal snesení kamen. Tamhle, ve vzdálenosti pouze nemnoha sáhů
stojí budova dřevěného zvěřince, a co by se stalo, kdyby tento Thie-
meovou vinou chytil! Pak by uprchlí lvi i tygři zbláznili Prahu.*“⁹ Tato
zpráva ukazuje, že naplnit očekávání obyvatelstva a přizpůsobit se
masové kultuře bylo obtížné. Podobnou reflexi díla Carla Thiemeho
bohužel neznáme. V každém případě jeho rozměrné panorama před-
stavuje vzácně dochovanou půvabnou biedermeiskou pragensí
vytvořenou na základě předlohy dnes slavného a ceněného umělce.

Adam Hnojil

Friedrich Geissler podle Vincence Morstadta, Pohled na Prahu, oceloryt, Muzeum hl. města Prahy. Foto © Muzeum hl. města Prahy.

1 Panorama se z nich zvědavost exaktní vědy s až romantickou touhou zhlédnout cizokrajná města a krajiny ve velkorysých iluzivních výstavních projektech, aniž by bylo nutné cestovat stovky nebo tisíce kilometrů daleko. Původem většinou z Velké Británie a Francie se rozšířila do německých zemí, do Rakouského císařství a dále na východ.⁵ Podle náročnosti provedení se dělí do několika kategorií od náročného kruhového panoramatu až po menší podniky typu cosmoramatu, protože ne každému podnikateli se vyplatilo investovat do stavby nákladné kruhové arény. V Rakouském císařství taková stála např. pouze ve Vídni. Naopak s cosmoramatem bylo možné bez větších nákladů cestovat po celém světě. Do Rakouského císařství a Čech začali putovat kočující umělci na začátku 19. století. Prvním významnějším podnikatelským záměrem byla akce Williama Bartona, pro něhož rozměrné panorama Vídně vytvořili Lorenz Janscha a Karel Postl v roce 1803.⁶ Mnohdy byly vystavovány a inscenovány dobové aktuality jako výbuch Vesuvu nebo požár Moskvy s Napoleonovým útokem. Angličtí malíři běžně podnikali turné po kontinentu, podobně jako např. odjížděli italští výtvarníci do Londýna s vedutou Říma. V Čechách zaujal především Benáčan Antonio Sacchetti, který v Praze pracoval jako malíř architektonických dekorací Stavovského divadla. Sacchettiho práce budily velký ohlas, podobně jako panoramata a dioramata slavného berlínského architekta Karla Friedricha Schinkela, jehož proslulé panorama Palerma Sacchetti důvěrně znal. Je zřejmé, že zájem rezonoval s obrovskou popularitou tehdejší vedutistiky a často docházelo k vzájemnému propojení. Analogicky bylo pro

5 K tématu panoramat především Stephan OETTERMANN: Das Panorama. Die Geschichte eines Massenmediums, Frankfurt a. M. 1980, Marie-Louise von PLESSEN (ed.): Sehnsucht, Das Panorama als Massenunterhaltungen des 19. Jahrhunderts, Bonn 1993, zde nejdůležitější souhrn literatury k tématu.
6 Z Hullu pocházející malíř William Barton našel u své náhlé smrti v roce 1813 k nejvýznamnějším uměleckým podnikatelům v Rakousku. Ke Karlu Postlovi Bohumír MRÁZ; Karel Postl a základy české krajinomalby, Praha 1957, s. 28, 41, Roman PRAHL: Prag 1780–1830, Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern, Prag 2000, s. 6–7, Pavla MACHALÍKOVÁ: Panorama a techniky iluze, in: Taťána PETRASOVÁ, Pavla MACHALÍKOVÁ (eds.): Člověk a stroj v české kultuře 19. století, Praha 2013, s. 103–114.
7 Marie-Louise von PLESSEN (ed.): Sehnsucht, Das Panorama als Massenunterhaltungen des 19. Jahrhunderts, Bonn 1993.
8 Jana PASÁKOVÁ: Praha v díle Vincence Morstadta, Praha 1987, č. kat. 9. a 10. Za ověření faktů a verifikaci Thiemeho představy s Morstadtovy předlohou děkuji Matěji Pospíšilovi.
9 Antonín NOVOTNÝ: Staropražští komedianty a jiné atrakce, Praha 1944, s. 250–251.

Carl Thieme, Cosmorama Prahy, 1844

Opus magnum

9. 10. 2015–10. 1. 2016

Kurátor: Adam Hnojil

Otevírací doba: út–ne, 10.00–17.00

Vernisáž ve čtvrtek 8. října v 18.30.

Souběžné výstavy

Obrazy Chebu. Ikonografie Chebu od

nejstarších vyobrazení do 20. století

Velká galerie, 9. 10. 2015–3. 1. 2016

Osobní výběr IV: Jiří Hofman – matematik

Výstava z depozitáře, 10. 9. 2015–3. 1. 2016

Vendula Chalánková

Malá galerie, 29. 10.–16. 12. 2015

Martina Kupsová, Alžběta Zemanová

(Ateliér NaPOLI): Papírové světy

Museum Café, 9. 10. 2015–27. 3. 2016

Galerie výtvarného umění v Chebu

příspěvková organizace Karlovarského kraje

náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16, 350 02 Cheb

T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163

info@gavu.cz, www.gavu.cz